

5. ŽODŽIŲ RAŠYMAS KARTU IR ATSKIRAI

5.1. SUTRUMPĖJĘ IR NESUTRUMPĖJĘ ŽODŽIAI

5.1.1. **Žodžių junginiai, kurie, sutrumpėjus bent vienam jų nariui, įgyja vieno žodžio reikšmę, rašomi kartu**, pvz.: *anąkart, anądien, tądien, šiąnakt, šiandien, šiemet, anuokart, anuomet, tuomet, kuomet, visuomet, kasdien, kaskart, vienkart, dusyk, dvidešimt, keliasdešimt, anapus, anaipol, kaipsyk, kaipmat, daugmaž, maždaug, galbūt, turbūt, žūtbut, kažkas, kažkuris, kažkur, kažkada, kitkas, viskas.*

Nesutrumpėję junginiai rašomi atskirai, pvz.: *aną kartą, tą dieną, anuo metu, kas kartą, vienu kartu, dvi dešimtys, kaip matai, gali būti.*

Dviejų žodžių samplaikas primenančios dviskaitos formos rašomos vienu žodžiu, pvz.: *mudu, mudvi, tuodu, tiedvi, juodu, jiedvi, abudu, abidvi.*

5.1.2. **Kartu rašomi prielinksniai su sutrumpėjusiomis linksnių formomis**, pvz.: *bemaž, iškart, išsyk, išties, išvien, išvis, ligpiet, perdien, perpiet, perniek, perpus, pervis, popiet, suvirš, suvis, užvis.*

Prielinksniai su nesutrumpėjusiomis linksnių formomis rašomi atskirai, nors tos formos kartu su prielinksniu ir turi vieno žodžio reikšmę, pvz.: *be abejo, be galo, be reikalo, be to, dėl ko, iki galo, iš anksto, iš dalies, iš karto, iš lėto, iš mažens, iš netyčių, iš tiesų, iš tikrųjų, iš viso, nuo seno, per pusę, po laiko, po visam, pro šalį.*

Prielinksniai taip pat rašomi atskirai nuorieveiksmių, pvz.: *iki čia, iki šiol, iki tol, iš anksčiau, iš kitur, iš visur, iš kur, nuo kur, po kiek, per kur, už kiek.* Iš i m t y s : *prieveiksmiai poryt, užporyt, užvakar, užpernai, propernai*, kurie yra įgiję vientisą vieno žodžio reikšmę.

5.1.3. **Atskirai rašomos vieno žodžio reikšmę turinčios samplaikos, sudarytos iš netrumpėjančių įvardžių,rieveiksmių ar dalelių**, pvz.: *bet kas, bet koks, bet kuris, bet kaip, bet kur, bet kada, kai kas, kai kuris, kai kur, kas nors, koks nors, kuris nors, kaip nors, kur nors, kada nors, kol kas, kur kas, kur ten, kaip tik, ką tik, per daug, šis tas, šioks toks, šiek tiek, šen ten, šiaip taip, šiaip jau, šiaip sau, tas pats, toks pat, tiek to, vis jau, vis dėlto, vis tiek, vis tik, vis vien, kas kita, antra tiek, kita tiek, taip pat, ten pat, tuoj pat.*

Dalelytės *vien* ir *pat* yra nutolusios nuo žodžių *viena* ir *pats*, todėl samplaikos su jomis (*vis vien, toks pat, taip pat* ir kt.) rašomos atskirai.

Žodžiai *tiktai, tuojau, pernelyg* turi susiliejusias dalelytes ir yra rašomi kartu.

5.2. DĖL TO, UŽ TAI IR DĖLTO, UŽTAI

5.2.1. **Dėl to rašoma atskirai, kai šie žodžiai reiškia priežastį** ir juos galima pakeisti *todėl, dėl to dalyko*, pvz.: *Sirgau, dėl to visą dieną gulėjau.*

Dėlto rašoma kartu, kai reiškia *tačiau*, pvz.: *O dėlto smagiai drauge gyventi.* Prieveiksmis *dėlto* dažniausiai vartojamas su dalelyte *vis*, pvz.: *Vis dėlto jis puikus darbininkas.*

5.2.2. **Už tai (už tat) rašoma atskirai, kai įvardis turi linksnio reikšmę** ir visas pasakymas reiškia *už tą dalyką*, pvz.: *Už tai mes visi jį gerbiame.*

Užtai, užtat, užtatai rašoma kartu, kai reiškia priežastį ir kai juos galima pakeisti *todėl*, pvz.: *Jis daug skaito, užtat (užtai, užtatai) daug žino.*

5.3. NEIGINIO NE RAŠYMAS

5.3.1. **Neiginys ne** rašomas kartu su daiktavardžiais, būdvardžiais, veiksmažodžiais, iš jų sudarytomis formomis ir būdvardiniaisrieveiksmiais, kai šiems žodžiams suteikia priešingą ar šiaip kitą reikšmę, pvz.: *darbas – nedarbas, garbė – negarbė, laimė – nelaimė, sąmonė – nesąmonė, geras – negeras, švarus – nešvarus, darbingas – nedarbingas, dirba – nedirba, važiuoja – nevažiuoja, dirbamas – nedirbamas, kalbant – nekalbant, gerai – negerai, ilgam – neilgam*. Kaip ir būdvardiniairieveiksmiai, kartu rašomi: *nedaug, nearti, netoli, netoliese*.

1. *Jį nelaimė ištiko*. 2. *Nešvara – ligų šaltinis*. 3. *Negeras tas paukštis, kuris savo lizdą teršia*. (tts.) 4. *Tu nelaimingas žmogus, o jis dar nelaimingesnis*. 5. *Atsarga gėdos nedaro*. (tts.) 6. *Rūkas dar nebuvo išsisklaidęs*. 7. *Valgo nenorėdamas*. 8. *Neapsakomai linksma*. 9. *Neaiškiai kalba*. 10. *Jų nemažai padirbėta*. 11. *Nedaug telijo*. 12. *Netoli tenubėgai*.

Kai suteikia naują reikšmę, neiginys *ne* kartu rašomas net su įvardžiais ir įvardiniaisrieveiksmiais: *koks – nekoks* (prastas), *savas – nesavas* (keistas), *kaip – nekaip* (prastai), pvz.: 1. *Nekoks padėjėjas tebuvo*. 2. *Nekaip pailsėjau*.

Kai kurie žodžiai neturi porų be neiginio, bet juos galima sugretinti su kitais bendrašakniais žodžiais be neiginio, pvz.: *nenaudėlis (nauda), neklauzada (klausyti), netrukus (trukti)*.

5.3.2. **Su daiktavardžiais, būdvardžiais, veiksmažodžiais, iš jų sudarytomis formomis ir būdvardiniaisrieveiksmiais neiginys ne** rašomas atskirai tik tada, kai juo kas paneigiama ar kam prieštaraujama, pvz.:

1. *Aš ne gegelė girioj kukuoti*. (tts.) 2. *Ne medis, o su lapais, ne drabužis, o susiūtas*. (tts.) 3. *Sėjame ne baltųjų, o raudonųjų dobilų*. 4. *Ne girtis čia susirinkome*. 5. *Ne davė, o ėmė*. 6. *Egzaminą išlaikyk ne patenkinamai, o gerai*.

P a s t a b a . Jei neiginys daiktavardžiui ar būdvardžiui gali suteikti ir priešingą, ir šiaip neigimo ar prieštaros reikšmę, su tais žodžiais jis gali būti rašomas dvejopai, pvz.: 1. *Lietuvoje yra ir nelietuvių (kitataučių) / ne lietuvių* (gyventojų, kurie nėra lietuviai). 2. *Ne alkani* (alkio nejaučiantys) / *nealkani* (sotūs) *ir jie buvo*.

5.3.3. **Neiginys ne** rašomas atskirai nuo aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžių irrieveiksmių, kuriais pasakomas prieštaraujamas lyginimas, pvz.:

1. *Jis ne prastesnis mokinys už kitus*. 2. *Nukeliavo ne mažiau kaip tris šimtus kilometrų*. 3. *Ne geriausių mintį ir tu čia pasakei*. 4. *Ir jie ne gudriausiai padarė*.

5.3.4. Dalelytė ne visada atskirai rašoma:

a) nuo įvardžių ir skaitvardžių, pvz.: *ne aš, ne tu, ne mes, ne mano, ne tas, ne toks, ne koks* (*Ne koks didvyris ir jis*), *ne kiekvienas, ne vienas, ne dešimt, ne pirmas*;

b) nuo įvardinių, skaitvardinių, sudurtinių, sudėtinių, kai kurių daiktavardinių ir neaiškios kilmėsrieveiksmių, pvz.: *ne visada, ne visados, ne visai, ne visur, ne kitur, ne tiek, ne taip, ne kitaip, ne ten, ne čia; ne dviese, ne trise, ne vienaip, ne antraip; ne laiku, ne namie, ne namo, ne vakar; ne dabar, ne itin, ne nuolat, ne staiga, ne veltui; ne visuomet, ne tuomet, ne todėl, ne paeiliui, ne pakeliui, ne tuojau, ne kasdien, ne šiomet, ne šiandien, ne šįryt, ne dukart; ne bet kaip, ne bet kada, ne iš lėto, ne be reikalo, ne per daug*. (Dėl rašymo *nekaip, nekoks, nesavas* žr. 5.3.1.)

5.3.5. **Sudėtinių įvardžių irrieveiksmių viduje tarp dviejų vienodų žodžių esanti dalelytė ne** rašoma atskirai nuo tų žodžių, pvz.: *kas ne kas, koks ne koks, kuris ne kuris, kur ne kur, kada ne kada, vos ne vos*.

5.4. KITOS DALELYTĖS

5.4.1. **Dalelytės ne, nei** rašomos atskirai nuo visų žodžių, pvz.:

1. *Nė nemanė ten eiti.* 2. *Nė šalčio nebijo.* 3. *Nė vienas lapelis nejudėjo.* 4. *Nė kiek nepasikeitė.* 5. *Nei šviečia, nei šildo.* 6. *Nebuvo nei saulės, nei vėjo.*

Dalelytė *nė* kartu rašoma tik su sutrumpėjusiais žodžiais *nėmaž, nėkart.*

5.4.2. Dalelytė **nebe** su kitais žodžiais rašoma panašiai kaip neiginys **ne**:

a) k a r t u su veiksmažodžiais, iš jų sudarytomis formomis, būdvardžiais ir būdvardiniaisrieveiksmiais, pvz.: *nebešneka, nebegalėdamas, nebesuprantamas, nebegeras, nebegerai, nebejauku, nebetoli;*

b) a t s k i r a i nuo daiktavardžių, įvardžių, skaitvardžių ir nuo tųrieveiksmių, nuo kurių atskirai rašomas neiginys *ne*, pvz.: *nebe poilsis (rūpi), nebe laikas (miegoti), nebe tas, nebe pirmas, nebe vienas, nebe visur, nebe taip;*

c) a t s k i r a i nuo visų žodžių, kai pasakomas prieštaravimas, pvz.: 1. *Nebe skaito, o rašo.* 2. *Dangus nebe mėlynas, o pilkas.*

5.4.3. Dalelytės **te, be, tebe** kartu rašomos su veiksmažodžiais, iš jų sudarytomis formomis, būdvardžiais ir būdvardiniaisrieveiksmiais, pvz.: *temato, tegražus; bekalba, bekalbant, besveikas (Ar besveikas?), betoli; tebešneka, tebegražus, tebetoli.*

Nuo kitokių žodžių dalelytės *te, be, tebe* rašomos atskirai, tik su jais retai tevartojamos, pvz.:

1. *Kokia čia be kalba.* 2. *Be kas tau įtiks.*

Dalelytės *be, bene*, reiškiančios *ar, argi*, rašomos atskirai nuo visų žodžių, pvz.: 1. *Be sužinosi ką nors naujo.* 2. *Bene eisi į teatrą?*

5.4.4. Dalelytė **per** rašoma atskirai nuo visų žodžių, pvz.: *per didelis, per platus, per aukštai, per vėlai, per arti; ne per gražus, ne per seniai, ne per seniausiai, nebe per mažas.* Visada dviem žodžiais ir atskirai nuo kitų žodžių rašoma *per daug*, pvz.: *per daug kalba, per daug vandens, per daug storas, per daug plačiai.*

P a s t a b a . Nuo dalelytės *per* reikia skirti prielinksni *per*, pvz.: *per lauką, per dieną*, ir priešdėlį *per-*, pvz.: *pernešti, perėjimas, perėjūnas.*

5.4.5. Dalelytė **gi** rašoma:

a) k a r t u su nekaitomais vienskiemeniais žodžiais, pvz.: *argi, betgi, bentgi, ėgi, irgi, jaugi, kadgi, kaipgi, kurgį, nagi, negi, netgi, ogi, šiaipgi, taipgi, tengi, tuojgi, vėlgi, visgi;*

b) a t s k i r a i nuo visų kaitomų, dviskiemenių nekaitomų žodžių ir žodžių samplaikų, pvz.: *kas gi, ko gi, kuris gi, visi gi, sakau gi; kada gi, tenai gi, kodėl gi, tuojau gi; vis tiek gi, kur nors gi.* I š i m t y s : į vieną žodį susilieję *kadangi, nejaugi.*

5.5. NELIETUVIŠKŲ DĖMENŲ RAŠYMAS

5.5.1. Lietuvių kalboje vieni nevartojami dėmenys **aero-, agro-, auto-, avia-, foto-, hidro-, mikro-, makro-, moto-, pseudo-, termo-** ir **pan.** rašomi kartu su kitais dėmenimis ir su jais sudaro sudurtinius žodžius, pvz.: *aeroklubas, agrotechnika, autotransportas, aviakasos, fotorobotas, hidroenergija, mikroklimatas, makroekonomika, motošalmas, pseudoteorija, termoizoliacija.*

Prie pagrindinio dėmens kartu prijungiami ir du tokie dėmenys, jei visas žodis reiškia vieną sąvoką, pvz.: *aerofotonuotrauka* (iš lėktuvo padaryta nuotrauka), *automotoklubas* (automobilininkų ir motociklininkų klubas).

Kai minimi du atskiri daiktai, jiems vadinti su tais dėmenimis sudaromi du atskiri žodžiai arba pirmasis dėmuo rašomas su brūkšneliu, antrasis – kartu su pagrindiniu dėmeniu, pvz.: *audioaparātūra ir videoaparātūra* arba *audio- ir videoaparātūra.*

5.5.2. **Lietuvių kalboje atskirai vartojamų žodžių formos su kitais žodžiais sudaro ne sudurtinius žodžius, o junginius**, pvz.: *kino teatras, kino festivalis, radijo aparatas, radijo programa*. Tačiau rašoma *radioaktyvus* (susijęs ne su *radiju*, o su *radiacija*), *radioterapija*; taip pat *radiofikacija, kinofikacija* (nes *-fikacija* yra tam tikra tarptautinė priesaga).

5.5.3. **Atskirai nuo kitų žodžių rašomi nekaitomi kitų kalbų kilmės žodžiai, jei jie lietuvių kalboje turi savarankiško žodžio reikšmę**, pvz.: *alfa dalelė, gama spinduliai, mini suknelė, veto teisė*.

Kompiuterinis lietuvių kalbos žinynas. Nuo morfologijos iki reikalų raštų, sudarė Petras Kniūkšta, Vilnius: Šviesa, 2004.